

ENERGIE- EN WATERBESPARING: HOE ZIT HET MET DE ACTIE- BEREIDHEID VAN NEDERLANDERS?

*Stijn Brouwer, Bas van Vliet, Yuki Fujita, Nicolien van der Grijp**

■ Luchtvervuiling, natuuraantasting, en vooral klimaatverandering zijn vrijwel dagelijks voorpaginanieuws. Voor de aanpak ervan kijkt de overheid naar bedrijven, maatschappelijke organisaties en ook burgers. Het afgelopen decennium deden termen als energieke samenleving (Hajer, 2011), participatiesamenleving (Troonrede 2013) en doe-democratie (Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2013) hun intrede. Beleidsmatig krijgt de maatschappelijke betrokkenheid vorm via bijvoorbeeld initiatieven verpakt als Green Deals¹ (Gooskens et al, 2016), Klimaattafels en Regionale Energie Strategieën.² Zo is het volgens de afspraken in het ontwerp Klimaatakkoord (uit eind 2018) de bedoeling dat op termijn 50% van de elektriciteitsproductie in handen is van lokale partijen.^{3,4} De burger wordt hierin niet alleen meer gezien als consument, afnemer of belastingbetaler, maar als medeverantwoordelijke voor de (duurzame) productie, beheer en opslag van met name elektriciteit. Ook in andere sectoren zoals water, voedsel en transport is deze tendens zichtbaar. Burgers worden uitgedaagd na te denken over de implicaties voor milieu en klimaat bij hun uiteenlopende keuzes rond voedsel ('een dagje zonder vlees'), manier van reizen ('vliedschaamte'), verwarmen ('graadje lager'), koken ('van het gas af') tot tuinrichting ('onttegenen') en waterbeheer ('minuutje korter douchen').

Genoeg redenen om burgers te vragen of en waarom zij die uitdaging al dan niet aangaan. Veel onderzoek is al gedaan naar de motivaties en ervaringen van zogenaamde koplopers, burgers die energiecoöperaties hebben opgericht, in een ecowijk zijn gaan wonen, of hun huis energieneutraal hebben gemaakt (o.a. Naus, 2017; Smale, 2018; Bosch, 2017). Dit artikel richt zich juist op een zo breed mogelijke groep van burgers en op de vraag in hoeverre overwegingen rond klimaatverandering hun keuzes hebben bepaald op het gebied van consumptie, en meer specifiek die van energie- en watergebruik in huis. Ook gaan we na in hoeverre motivaties bij keuzes rond het gebruik van energie overeenkomen met die van watergebruik. Zijn dezelfde mensen die bewust met energie

omgaan ook degenen die bewust met water omgaan en op grond van welke overwegingen? Het antwoord op deze vraag kan ons ook verder helpen om de categorisering van de Nederlandse bevolking in verschillende leefstijlen te verfijnen. Kunnen we inmiddels spreken van een leefstijl ("a narrative of the self", Giddens, 1991) waarin coherentie bestaat tussen milieu-relevante consumptiepraktijken, in dit geval rond water en energie? Of komen de consumptiepraktijken rond water en energie voort uit heel verschillende motivaties en opvattingen?

In 2018 hebben wij in samenwerking met een selectiebureau een online survey onder 1000 representatieve Nederlanders gehouden.⁵ Deze bestond

* Dr. **Stijn Brouwer** is als bestuurskundig onderzoeker en coördinator van het onderzoeksthema klant werkzaam bij KWR Water Research Institute; Dr.ir. **Bas van Vliet** is universitair hoofddocent duurzame stedelijke infrastructuur bij de leerstoelgroep Milieubeleid aan Wageningen University & Research; Dr. **Yuki Fujita** is als ecohydroloog en data scientist werkzaam bij KWR Water Research Institute, en Dr. **Nicolien van der Grijp** is als onderzoeker milieurecht en -beleid verbonden aan het Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit.

uit vragen over de aanwezigheid en aard van energie- en watervoorzieningen in huis en het gebruik van water en energie. Daarnaast zijn er vragen gesteld over milieu- en klimaatbewustzijn van respondenten en over eigen, dan wel andermans verantwoordelijkheden om de problemen op deze gebieden op te lossen.

In dit artikel bespreken we de belangrijkste uitkomsten van de survey. Daarbij onderscheiden we vier dominante perspectieven bij burgers (idealisme, zuinigheid, pragmatisme en comfort) op basis van motivatie en gedrag rond water- en energiegebruik. Ook behandelen we de verbanden tussen motivaties en gedrag rond water- en energiegebruik in huis.

De conclusies belichten de huidige stand van zaken van milieu- en klimaatbewustzijn onder Nederlandse huishoudens en in hoeverre dat zijn weerslag heeft op energie- en watergerelateerd gedrag in huis, zowel voor wat betreft aanschaf en gebruik van voorzieningen als energie- of waterconsumptie. We geven aan of en in hoeverre milieu- en klimaatbewustzijn op vergelijkbare wijze doorwerken in water- en energiezuinigheid onder Nederlandse huishoudens. Tot slot gaan we in op de implicaties voor het beleid.

Bewustzijn klimaatprobleem en actiebereidheid

Dat er sprake is van een klimaatprobleem wordt in zijn algemeenheid erkend. Zo maakt 25% van de respondenten zich veel zorgen over klimaatverandering en de effecten daarvan op het milieu, en daarnaast nog eens 44% enige zorgen. Vergelijkbare cijfers zijn van toepassing op gedachten over de achteruitgang van natuur en biodiversiteit, almede de lucht- en geluidskwaliteit in steden. Daartegenover staat een veel kleinere groep mensen die van mening is dat de aandacht voor klimaatverandering sterk wordt overdreven (15%), en het probleem van milieuvervuiling overtrokken (13%).

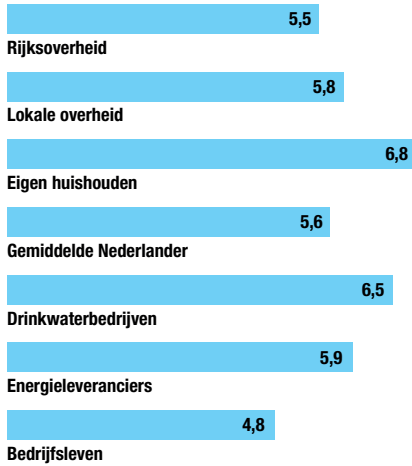
De uitkomsten van recente polls van de European Investment Bank (EIB) en I&O Research wijzen in dezelfde richting.^{6,7} Uit het EIB onderzoek blijkt dat 57% van de Nederlanders bezorgd is over klimaatverandering en de effecten ervan. Een nog recenter (2019) onderzoek van I&O vond dat 65% van de Nederlanders zich zorgen maakt

over klimaatverandering. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met de EIB cijfers over de zorgen onder Chinezen (65%) en Amerikanen (63%), maar zijn opvallend lager dan de zorgen van de gemiddelde Europeaan (78%).

Eerder is aangetoond dat er een verband bestaat tussen de mate van zorg en actiebereidheid (Steg & Vlek, 2009). Wat betreft dit laatste gaf in onze survey 74% van de Nederlanders aan zijn of haar best te doen zo min mogelijk energie te verbruiken. Dit percentage is voor waterverbruik vergelijkbaar (71%). Voor een deel van de respondenten (29%) is duurzaamheid zo belangrijk dat zij bereid zeggen te zijn in te willen leveren op comfort om zo duurzaam mogelijk te leven. Een nog grotere groep (42%) is bereid extra te betalen wanneer hun drinkwaterbedrijf zo duurzaam mogelijk water produceert. Daar tegenover staat een, weliswaar veel kleinere, groep respondenten met een meer sceptische houding betreffende nut en noodzaak van energie- en waterbesparing. Bijna een kwart (24%) van de respondenten is van mening dat energiebesparing zinloos is als niet iedereen meedoet, en 11% is van mening dat er in Nederland zoveel water is dat we de komende 25 jaar niet zuinig hoeven te zijn.

Wie is verantwoordelijk?

Voor oplossingen, bijvoorbeeld als het gaat om het zuiniger omgaan met grondstoffen, kijken relatief de meeste Nederlanders naar de rijks- (35%) en lokale overheid (11%) en het bedrijfsleven (23%). Slechts 15% van de respondenten is van mening dat de grootste verantwoordelijkheid voor het zuiniger omgaan met grondstoffen bij huishoudens ligt. En dan primair bij andere huishoudens, en niet het eigen. Kijken we bijvoorbeeld naar het rapportcijfer duurzaamheid dat respondenten aan verschillende partijen geven, dan valt op dat het eigen huishouden in de ogen van de respondenten het beste scoort, met een gemiddeld cijfer van een 6,8. Dit is een stuk beter dan de gemiddelde Nederlander, die met een 5,6 maar net een voldoende scoort (zie Afbeelding 1). Verder valt aan deze cijfers op dat het bedrijfsleven het slechtst scoort, met als positieve uitschieter de drinkwaterbedrijven. De overheid krijgt voor duurzaamheid amper een voldoende.

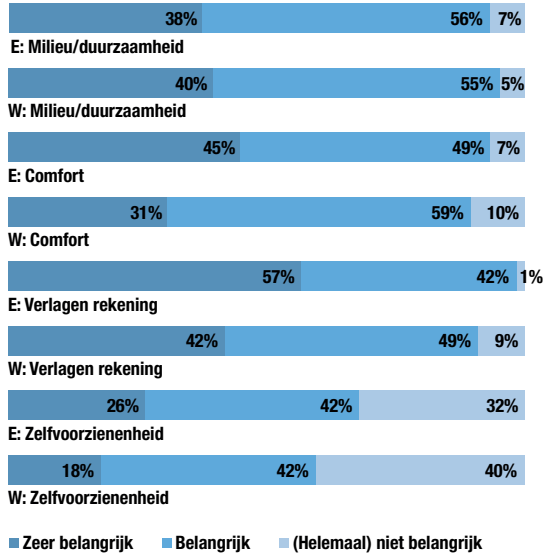

Afbeelding 1: Rapportcijfer duurzaamheid

Toepassingen voor energie- en waterbesparing

Ons onderzoek laat zien dat de meerderheid van de Nederlanders één of meerdere toepassingen in huis heeft om energie te besparen, inclusief gevel-, vloer- en/of dakisolatie (57%), ventilatie met warmteterugwinning (WTW) (9%), een warmtepomp (7%), en/of een zonneboiler (5%). Daarnaast geeft 31% van de respondenten aan een verbruiksmanager te hebben. Van de groep mensen die een verbruiksmanager in huis heeft kijkt relatief de grootste groep (42%) daar maandelijks op, 20% wekelijks en 10% dagelijks. Iets minder dan een derde (28%) van de mensen met een verbruiksmanager zegt daar zelden of nooit naar te kijken. Het percentage Nederlanders met toepassingen in huis om water te besparen ligt in vergelijking met energie iets hoger. Zo geeft 69% van de respondenten aan een zuinige wasmachine en/of vaatwasser te hebben, 63% een besparende douchekop, en 49% een waterbesparend toilet. Daarnaast heeft 20% van de respondenten een regenton. Opvallend is dat de groep mensen die aangeeft bepaalde toepassingen niet te hebben, maar wel de wens daartoe, zeer beperkt is (≈ 4%). Enkel in relatie tot een warmtepomp en een zonneboiler liggen die percentages met respectievelijk 6% en 7% iets hoger.

Ten minste zo interessant is te kijken naar de motivaties van mensen voor de aanschaf van deze toepassingen voor de besparing van energie en water (zie Afbeelding 2), waarbij we dus enkel focussen op de groep respondenten die de toepassingen om energie en water te besparen zélf hebben aangebracht (respectievelijk 43% en 73%), en dit dus niet is gedaan door de verhuurder (woningbouwvereniging, particulier), VvE of vorige eigenaar. Het eerste dat opvalt is dat niet milieu en duurzaamheid de belangrijkste motivatie is, maar het verlagen van de energie- of waterrekening. Deze cijfers corresponderen met een recent CBS onderzoek (De Witt & Schmeets, 2018), waaruit naar voren komt dat een ruime meerderheid van de Nederlanders vooral energiebewust is vanwege de kosten.

Afbeelding 2: Motivatie voor de aanschaf van besparende toepassingen voor energie (E) en water (W)

Zo geeft de helft van de respondenten aan de oplader uit het stopcontact halen zodra telefoon of tablet is opgeladen om kosten te besparen. Nog geen derde van de mensen doet dit omdat het beter is voor het milieu.

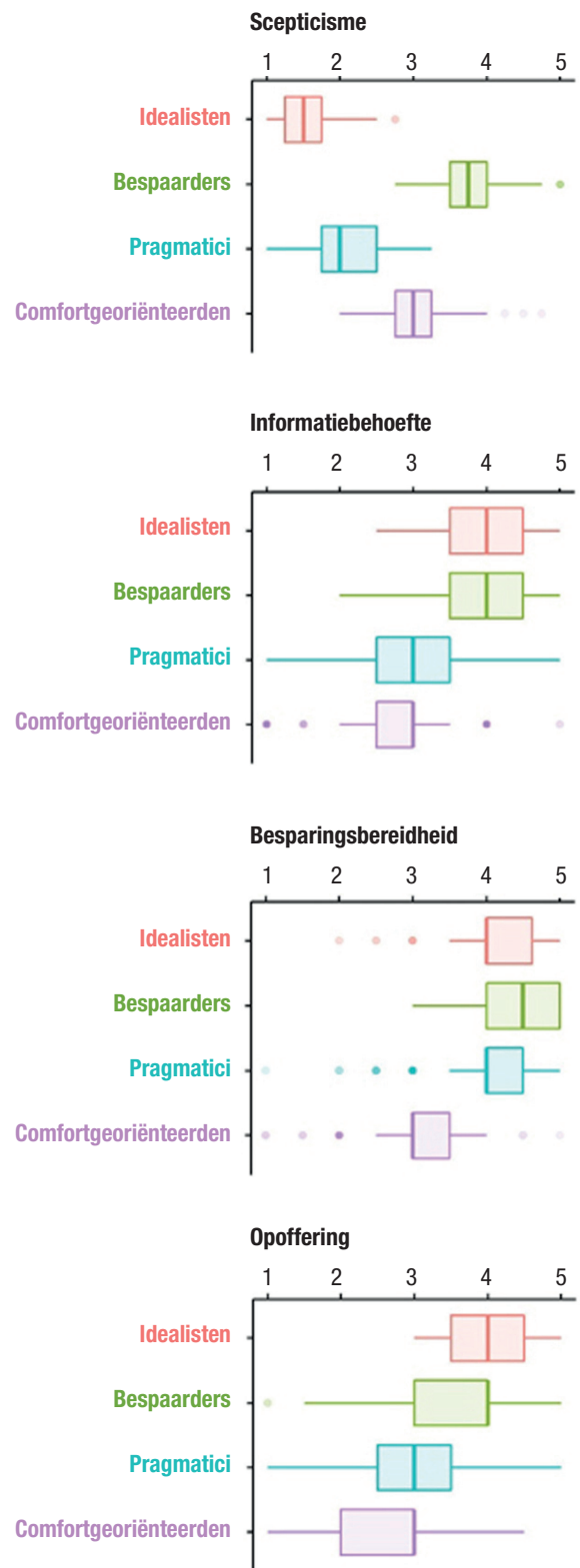
De wens om (meer) zelfvoorzienend te worden in energie of waterlevering is voor 26% van de respondenten een zeer belangrijke motivatie voor de aanschaf van energiebesparende toepassingen. Voor water is dit 18%. In het onderzoek hebben we ook gekeken of mensen graag zelf of samen met hun burens de verantwoordelijkheid willen nemen voor de afvoer van afvalwater. Dit blijkt met 6% een veel kleinere groep te zijn. Relatief de grootste groep respondenten (47%) geeft aan dat de afvoer van afvalwater wat hen betreft zo mag blijven georganiseerd zoals die nu is. Ongeveer een derde (34%) geeft aan te willen dat de overheid verantwoordelijk blijft voor de afvoer van afvalwater, maar wil wel graag meebeslissen.

Van de respondenten die wel de wens hebben tot, maar in de praktijk nog geen energiebesparende toepassingen hebben aangebracht, geeft het grootste deel aan dat dit komt omdat ze in een huurhuis wonen. Los van deze groep zien we dat de kosten voor aanschaf en onderhoud ervaren worden als de grootste drempel. In relatie tot energie is dit voor iets meer dan de helft (52%) van de respondenten de grootste drempel. Daarnaast speelt mee het opzien tegen de aanpassing/verbouwing (15%), en een gebrek aan informatie (10%). In relatie tot water is het aantal respondenten dat toepassingen wenst, maar niet heeft, zo klein dat zinnige uitspraken over drempels niet mogelijk zijn op basis van onze survey. Het aantal Nederlanders dat meer informatie wil ontvangen over thuis besparen van energie en water was vrijwel gelijk (35% respectievelijk 36%).

Vier dominante perspectieven

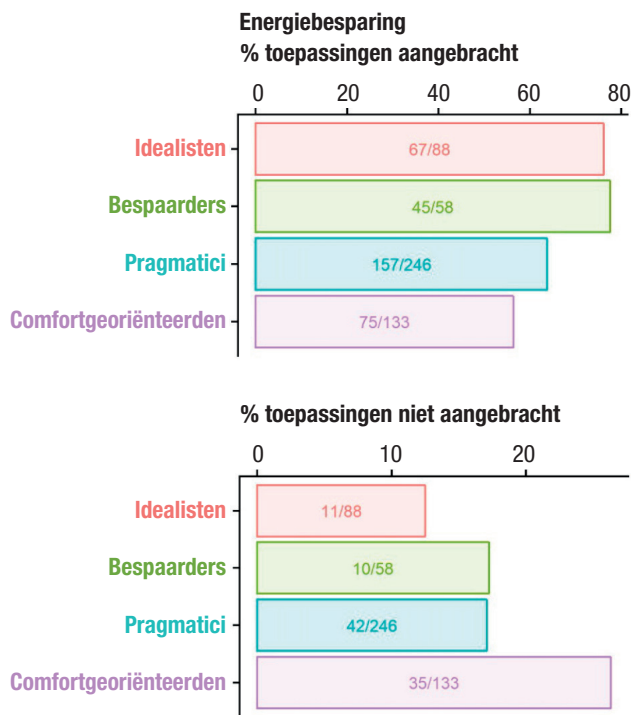
Als we nader inzoomen op de motivaties van mensen dan zien we dat er vier dominante perspectieven zijn. Met behulp van de k-means clustering methode, waarbij de respondenten zijn geïdentificeerd op basis van hun antwoorden op 10 vragen⁸ over hun motivatie om energie en water te besparen, blijkt dat Nederlanders ingedeeld kunnen worden in vier groepen:

- **Idealisten:** (i) Een groep Nederlanders (17%) die zo duurzaam mogelijk wil leven, ook als ze daarvoor comfort moeten inleveren of extra moeten betalen. Deze groep heeft significant vaker interesse in extra informatie over besparingsmogelijkheden en is het minst sceptisch over milieuvraagstukken. Zij zijn dus significant minder vaak van mening dat het probleem van milieuvuiling overtrokken is, dat de aandacht voor klimaatverandering sterk overdreven is, en dat besparing van energie en water niet nodig is. De groep bestaat significant vaker uit Nederlanders met een hoog opleidingsniveau en Randstedelingen.
- **Bespaarders:** (ii) Een relatief kleine groep Nederlanders (9%) die zijn best doet om zo min mogelijk water en energie te gebruiken, maar die wel sceptisch is over de ernst van de milieuproblematiek. Het zijn mensen die van mening zijn dat het probleem van milieuvuiling overtrokken is, en de aandacht klimaatverandering sterk overdreven. Zij handelen primair vanuit de motivatie om financiële besparingen te realiseren. Deze groep bestaat significant vaker uit mannen. Overige sociaaldemografische kenmerken waarop getoetst is laten geen relatie zien.
- **Pragmatici:** (iii) Relatief de grootste groep (48%) Nederlanders. Deze groep mensen erkent weliswaar de ernst van de milieuproblematiek en neemt klimaatverandering serieus. Het is een groep die energie en water wil besparen, maar die geen comfort wil inleveren of extra wil betalen. Ook heeft deze groep in zijn algemeenheid geen behoefte aan meer informatie. Deze groep bestaat significant vaker uit vrouwen.
- **Comfortgeoriënteerden:** (iv) Een groep Nederlanders (25%) die niet wil besparen, geen comfort wil inleveren, en relatief sceptisch is over de aandacht voor klimaatverandering en het probleem van milieuvuiling. Verder valt op dat deze groep significant minder vaak aangeeft extra informatie te willen ontvangen over besparingsmogelijkheden. Deze groep laat zich niet kenmerken door specifiek sociaaldemografische kenmerken.

Afbeelding 3: Indeling in vier dominante perspectieven op basis van de gekwantificeerde motivaties van mensen in relatie tot scepticisme, informatiebehoefte, besparingsbereidheid, en opoffering. De motivatie is gekwantificeerd middels een gemiddelde waarde voor de relaterende vraag-clusters (met helemaal mee eens = 5, tot helemaal mee oneens = 1). Alle gekwantificeerde motivaties verschillen significant tussen groepen ($p < 0.001$ met 1-way ANOVA test)

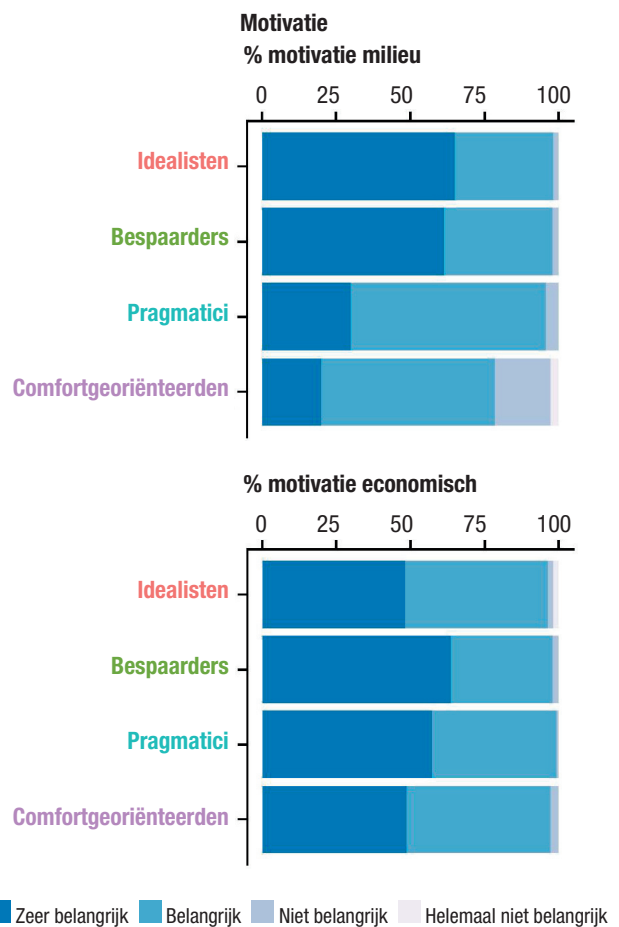
Behalve het verkrijgen van inzicht in de motivaties en percepties van verschillende groepen Nederlanders is het interessant om te kijken in hoeverre de motivaties van mensen ook resulteren in gedragsverandering en het installeren van toepassingen om energie en water besparen. In lijn met de resultaten van Steg & Vlek (2009) laat ons onderzoek zien dat er een duidelijk verband is tussen percepties en actiebereidheid. Zo blijken zowel de idealisten als de bespaarders vaker toepassingen voor energiebesparing te hebben zelf aangebracht (zie Afbeelding 4, links).⁹ De mensen zonder deze toepassingen zijn bovengemiddeld vaak te vinden in de groep comfortgeoriënteerden (zie Afbeelding 4, rechts).

Afbeelding 4: Het wel (boven) of niet (onder) zelf hebben aangebracht van energiebesparende toepassingen, uitgesplitst per perspectief. Alleen mensen die in woonwoning wonen zijn meegeteld

Kijken we naar de motivatie voor het aanbrengen van deze toepassingen (Afbeelding 5) dan blijkt, en ook dat dat is in lijn met de verwachting, dat idealisten dit primair doen voor het milieu, en dat bij bespaarders het realiseren

van besparingen en/of het te verwachten rendement zwaarder weegt.

Afbeelding 5: motivatie voor het aanbrengen van energiebesparende toepassingen per perspectief.

Conclusies

Voor de aanpak van milieu- en klimaatvraagstukken wordt steeds vaker naar de burger gekeken. In dit onderzoek is in kaart gebracht in hoeverre de motivaties van mensen samenhangen met actiebereidheid op het gebied van energie- en waterbesparing. Uit de survey blijkt dat de meerderheid van de Nederlanders zich zorgen maakt over klimaatverandering en de effecten daarvan op het milieu,

en bovendien één of meerdere toepassingen in huis heeft om energie en/of water te besparen. Het onderzoek laat dan ook een duidelijk verband zien tussen de percepties van mensen en hun en actiebereidheid. Opvallend is dat de motivaties om al dan niet water en energie te besparen behoorlijk overeenkomen en dat burgers die water besparen dat ook met energie doen en vice versa.

Onze analyse leert dat er vier dominante perspectieven te onderscheiden zijn wanneer het gaat over motivaties en gedrag op het gebied van klimaat, water en energie. Relatief de grootste groep Nederlanders (48%) kan geschaard worden onder de pragmatici. Deze groep neemt de klimaatproblematiek serieus, wil best energie en water besparen, maar niet wanneer dit ten koste zou gaan van comfort. Voor de groep idealisten (17%) ligt dit anders. Deze groep geeft aan voor een duurzaam leven ook comfort in te willen leveren of meer te moeten betalen. Een relatief kleine groep Nederlanders (9%) doet zijn best om zo min mogelijk water en energie te gebruiken, maar is in meer of mindere mate wel sceptisch over de ernst van de milieuproblematiek. Deze zogenaamde bespaarders handelen primair vanuit de motivatie om financiële besparingen te realiseren. Tot slot onderscheiden wij een groep (25%) comfortgeoriënteerden. Dit zijn Nederlanders die geen comfort willen inleveren, niet wil besparen, en relatief sceptisch zijn over de aandacht voor klimaatverandering en het probleem van milieuvervuiling.

We hebben geen grote verschillen gevonden tussen motivaties en opvattingen over water of energiebesparing. Dat wil zeggen dat binnen de vier perspectieven consistentie is tussen de water- en energie consumptiepraktijken. De vier geschetste perspectieven kunnen bijdragen aan een nadere invulling van leefstijlsegmentatie van de Nederlandse bevolking, waarin dus geen onderscheid hoeft te worden gemaakt voor water of energie consumptie praktijken. Zeker wanneer een vrijwillige gedragsverandering bij burgers wordt nagestreefd blijkt zo een moderne vorm van segmentering gebaseerd op “zachte” karakteristieken zoals persoonlijke ideeën en motivaties, anders dan een klassieke segmentatie op basis van “harde” sociaaldemografische verschillen, van grote waarde (Smith et al. 2018).

Anders dan de aloude slogan “een beter milieu begint bij jezelf” leggen verreweg de meeste respondenten de verantwoordelijkheid voor water en energiebesparing juist buiten zichzelf: overheden, bedrijfsleven en andere burgers. Wat betreft duurzaamheid scoren waterbedrijven overigens het hoogst in vergelijking met andere bedrijven en overheden. Over het geheel genomen is de zorg over milieu en klimaat en de daaraan gekoppelde actiebereidheid van Nederlanders beperkt aanwezig. De vraag is hoe je burgers uit de verschillende groepen meer zou kunnen betrekken en beter kan aansluiten bij hun belevingswereld. Bespaarders, en in minder mate ook pragmatici, lijken bijvoorbeeld met name tot energie- en waterbesparing over te gaan wanneer de financiële kant van het verhaal naar voren wordt gebracht, en duidelijk wordt gemaakt dat besparing niet gelijk staat met het inleveren van comfort. Idealisten spreek je juist aan op te behalen CO₂ reducties en bijdragen aan klimaatadaptatie. Beleid dat uitgaat van de diversiteit in motivaties, wensen en zorgen van burgers zou een stap vooruit zijn ten opzichte van generiek beleid gericht op het behalen van algemene klimaatdoelstellingen. Ook nieuwe participatiemodellen die in ontwikkeling zijn voor de uitvoering van het Klimaatakkoord en de Regionale Energie Strategieën zouden gebaseerd moeten zijn op deze diversiteit in perspectieven: energie- en waterbesparing gaan weliswaar samen, maar vanuit heel verschillende motieven: zoals financieel gewin, comfort of idealisme. Hetzelfde geldt voor de hernieuwde waterbesparingscampagnes (zoals bijvoorbeeld door Vitens in 2019): de aansporing om een minuut minder te douchen zal alleen aanslaan bij idealisten en bespaarders.

De huidige set van stimuleringsregelingen, subsidies, en wetgeving zoals het bouwbesluit, salderingsregeling, en informatievoorziening op het gebied van water- en energiegebruik zou veel rijker geschakeerd moeten zijn dan het nu is, en beter afgestemd op de verschillen in drijfveren van groepen van burgers. Dit betekent dat meer aandacht nodig is voor mogelijkheden voor gedragsbeïnvloeding via maatwerk en nieuwe en onconventionele instrumenten. Water- en energiebedrijven zouden daarbij weer een belangrijke rol kunnen spelen aangezien zij de doelgroep van water- en energiegebruikers voorzien van essentiële diensten en hen daarover het best kunnen informeren.

REFERENTIES

- Bosch, J. (2017). Towards circular villages?: Six case studies on the development of eco villages. Wageningen University: MSc thesis.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gooskens, B.J.F., Van Mil, B.P.A., Modderman, P. (2016). Eindevaluatie evaluatie Green Deals. The Hague: Kwink-groep, <https://www.kwinkgroep.nl/publicatie/eindrapport-evaluatie-green-deals/>, 94 p.
- Hajer, M. (2011). *The energetic society. In search of a governance philosophy for a clean economy*, The Hague: PBL Netherlands Assessment Agency, http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Energetic_society_WEB.pdf, 74 p.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken (2013). De doe-democratie. Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving. The Hague, <https://www.greenwish.nl/wp-content/uploads/Doe-Democratie-Kabinetsnota-2013.pdf>, 70 p.
- Naus, J., van Vliet, B. J. M., & Hendriksen, A. (2015). Households as change agents in a Dutch smart energy transition: On power, privacy and participation. *Energy Research & Social Science*, 9, 125–136. <http://dx.doi.org/10.1016/j.erss.2015.08.025>
- Smale, R., Spaargaren, G., & van Vliet, B. (2019). Householders co-managing energy systems: space for collaboration? *Building Research & Information*, 47(5), 585–597. <http://doi.org/10.1080/09613218.2019.1540548>
- Smith, H. M., S. Brouwer, P. Jeffrey, and J. Frijns. 2018. Public responses to water reuse – Understanding the evidence. *Journal of Environmental Management* 207:43-50.
- Steg, L., & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behavior: An integrative review and research agenda. *Journal of environmental psychology*, 29(3), 309-317.
- de Witt, S. & Schmeets, H. (2018). Milieu en duurzame energie. Opvattingen en gedrag. *Statische Trends*. Den Haag: CBS, 22 p.
-
- 1 Green Deals: <http://www.greendeals.nl/>
 - 2 Klimaatakkoord en Regionale Energiestrategieën: <https://www.klimaatakkoord.nl/>; <https://www.klimaatakkoord.nl/themas/regionale-energie-strategie/documenten/publicaties/2018/12/21/regionale-energie-strategie>
 - 3 Ontwerp van het Klimaatakkoord, zoals aangeboden door de voorzitter van het Klimaatberaad aan de Minister van Economische Zaken op 21 december 2018, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/12/21/ontwerp-klimaatakkoord>.
 - 4 Afspraken in de sector elektriciteit: <https://www.klimaatakkoord.nl/elektriciteit>
 - 5 De onderzoeksperiode liep tussen 17/04 en 8/5 2018. Respondenten (18+) zijn getoetst op representativiteit op geslacht, leeftijd, opleiding en regio (Nielsen 5-deling)
 - 6 (<http://www.eib.org/en/surveys/index.htm>)
 - 7 <https://ioresearch.nl/Home/Nieuws/duurzaam-denken-is-nog-niet-duurzaam-doen#.XMHBythcKUO>
 - 8 De vraag-clusters zijn samengesteld uit 2 tot 4 stellingen per cluster: (i) besparingsbereidheid (ik doe mijn best zo min mogelijk water te verbruiken; ik doe mijn best zo min mogelijk energie te verbruiken), (ii) informatie (ik zou graag meer informatie willen over het thuis besparen/opwekken van energie; ik zou graag meer informatie willen over het thuis besparen van water), (iii) scepticisme (energiebesparing is zinloos als niet iedereen meedoet; er is genoeg water in Nederland, de komende 25 jaar hoeven we niet zuinig met water te zijn; de aandacht voor klimaatverandering is sterk overdreven; het probleem van milieuvuiling is overtrokken), en (iv) opoffering (ik wil zo duurzaam mogelijk leven, óók als ik daarvoor moet inleveren op comfort; ik wil dat mijn drinkwaterbedrijf zo duurzaam mogelijk water produceert, óók als daardoor mijn rekening iets hoger wordt).
 - 9 Voor een zuivere vergelijking is in deze enkel gekeken naar mensen met een woonhuis.
-

ABSTRACT:

In tackling issues such as air pollution, environmental degradation and particularly climate change, the government no longer only involves business and social organizations, but increasingly also citizens. Whereas much citizen-oriented research has focused on so-called front-runners, such as founders of energy cooperatives or residents of eco-neighborhoods, this study sheds light on the perspective of the average Dutch citizens. What are people's motivations for saving energy and water, and how do different motivations relate to actual saving behaviour? Based on an analysis of empirical data collected from an online survey, we distinguished four dominant groups with different perspectives on energy and water conservation. The groups show different patterns in motivation to save energy and water, different views on environmental issues, and commitments in taking energy- or water-saving actions. Our results stress a need for a more targeted approach in policy measures in order to stimulate involvement of citizens in energy and water issues